

92/1997. (XI. 28.) FM rendelet

a növényi genetikai anyagok megőrzéséről és felhasználásáról ¹

A növényfajták állami elismeréséről, valamint a vetőmagvak és vegetatív szaporítóanyagok előállításáról és forgalmazásáról szóló 1996. évi CXXXI. törvény 29. §-ában kapott felhatalmazás, valamint a Biológiai Sokféleség Egyezmény kihirdetéséről szóló 1995. évi LXXXI. törvény alapján a növényi genetikai anyagok megőrzésével és felhasználásával kapcsolatos tevékenységeket – az érdekelt miniszterekkel egyetértésben – a következők szerint szabályozom:

1. § A rendelet hatálya kiterjed valamennyi természetes személyre és jogi személyre, valamint jogi személyiség nélküli gazdasági társaságra (a továbbiakban együtt: szervezet), amelyek a Növényi Génbank Tanács által elfogadott, illetve regisztrált génbank-gyűjteménnyel rendelkeznek, és azt állami feladatként, megbízás alapján, a szántóföldi növénytermesztés, a kertészet, az erdészet és az élelmiszertermelés megalapozása, valamint a biológiai sokféleség megőrzése és hasznosítása céljából tartják fenn, illetve részt vesznek azok felhasználásában és hasznosításában.

2. § A rendelet alkalmazásában:

1. *aktív gyűjtemény*: növényi genetikai anyagok (a továbbiakban: génforrások) felszaporítását, értékelő vizsgálatát, közreadását és hasznosítását szolgáló gyűjtemény.
2. *bázisgyűjtemény*: a génforrások hosszú távú változásmentes megőrzését biztosító gyűjtemény.
3. *bázisültetvény*: kiválasztott növényanyag (klónok, törzsfák, klónfajták utódnemzedékek stb.) megőrzésére, nemesítői megfigyelések céljára és szuperelit szaporítóanyag kibocsátására alkalmas gyűjtemény (növényállomány).
4. *UPOV*: az új növényfajták oltalmára létesült Nemzetközi Egyezmény.

3. § (1) A génerózió, a genetikai sebezhetőség káros hatásainak csökkentése, valamint a növény nemesítés, növénytermesztés, mezőgazdasági és biológiai alap kutatás és annak alapanyagokkal történő ellátása érdekében, illetve az egyes növényfajok nemesítéséhez, a haszonnövények rokonsági köre által képviselt génállományban rejlő lehetőségek feltárásához és a kutatásban való felhasználásához a haszonnövények genetikai változatait fel kell kutatni és meg kell őrizni.

(2) A génforrások megőrzésére irányuló tevékenységek során, a nemzetközi együttműködés feltételeinek biztosítása érdekében az ENSZ Biológiai Sokféleség Egyezményben és a Növényi Genetikai Erőforrás Egyezményben foglaltakat, valamint a Növényi Genetikai Erőforrások Nemzetközi Intézete (a továbbiakban: IPGRI) által nemzetközileg egyeztetett, standard módszertani ajánlásokat és előírásokat kell alkalmazni.

¹ A rendeletet a 95/2003. (VIII. 14.) FVM rendelet 14. §-a hatályon kívül helyezte, a Magyar Köztársaságnak az Európai Unióhoz történő csatlakozásáról szóló nemzetközi szerződést kihirdető törvény hatálybalépésének napjával.

4. § (1) A haszonnövények körében a következő génforrásokat kell megőrizni:

- a) a magyar származású fajtákat, a magyar tájfajták helyi változatait és az ökotípusokat,
- b) a belföldi flóra mezőgazdasági, kertészeti és erdészeti szempontból jelentős fajainak (haszonnövény rokonfajok, takarmányértékű fajok, gyógy- és dísznövényfajok, gyümölcs és szőlő, valamint erdészeti hasznosítású fajok) veszélyeztetett állományait,
- c) a magyar haszonnövények vad rokonfajait, amelyekből a génátvitel hagyományos és géntechnológiai módszerekkel lehetséges,
- d) a magyar növénytermesztés, növénynemesítés, oktatás, illetve a magyar haszonnövény-alapkutatás és alkalmazott kutatás számára értékes tulajdonságokat hordozó fajtákat, törzseket, vonalakat és klónokat,
- e) a termesztésbe vonás, a növénynemesítés, az oktatás, a kutatás és a választékbővítés céljából jelentős, a nemzetközi génbank-együttműködési rendszer keretében be nem szerezhető külföldi eredetű génforrásokat,
- f) az erdészeti fajokat, amelyekből állami elismerésben részesített vagy állami elismerésre bejelentett fajta van.

(2) A génforrásokat

- a) *in situ*: az eredeti termőhelyen,
- b) *ex situ*: az eredeti termőhelyen kívül, általában génbankban, illetve
- c) *in vitro*: szövettenyésztés formájában lehet megőrizni.

5. § (1) A génbankokban alkalmazott módszerek egységesítése, a megőrzendő génforrások körének kijelölése és a gyűjteményekkel kapcsolatos szakmai kérdések egyeztetése céljából Növényi Génbank Tanácsot (a továbbiakban: Génbank Tanács) kell létrehozni. A Génbank Tanács keretén belül munkabizottságok állíthatók fel a szántóföldi növények, a zöldségfélék, a gyógynövények, a fűszernövények és az illóolajos növények, a gyümölcsstermő növények, a szőlő, a dísznövények, az erdészeti növények és a mikroorganizmusok szakterületei képviselőinek részvételével. A Génbank Tanács elnökét és tagjait a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter², a munkabizottságok tagjait a Génbank Tanács elnöke nevezi ki. A Génbank Tanács a tevékenységét e rendelet *mellékletében* meghatározott ügyrend alapján végzi.

(2) A nemzeti jelentőségű génforrások nyilvántartásba vétele érdekében a Génbank Tanács irányításával, a munkabizottságok közreműködésével a haszonnövények belföldi génforrásait fel kell mérni. A nyilvántartásba vett génforrások megőrzéséről az eredeti termőhelyen, illetve génbanki gyűjteményekben vagy ültetvényeken kell gondoskodni.

6. § (1) A belföldi haszonnövények génforrásait az IPGRI által egyeztetett és egységesített módszerekkel kell megőrizni.

(2) A belföldi természetes flóra szántóföldi növénytermesztési, kertészeti és erdészeti szempontból jelentős fajainak, illetve ezek állományainak védelmét a természetvédelmi hatóságokkal és a terület tulajdonosával, illetve a vagyon kezelőjével együttműködve elsősorban *in situ* körülmények között kell biztosítani. E fajok esetében a hasznosítás feltételeinek megteremtése érdekében, a nemesítés, illetve a kutatás igényeit kielégítő mértékben, az eredeti állományok fennmaradásának veszélyeztetése nélkül és a külön

² Lásd az 1998: XXXVI. törvény 2. §-a (1) bekezdésének d) pontját.

jogszabályok rendelkezéseinek betartásával ex situ körülmények között is meg kell őrizni a génforrásokat.

(3) A nemzeti génforrásként regisztrált genetikai anyagoknak a nemzetközi előírásoknak megfelelő mintáit bázisgyűjteményekben, illetve bázisültetvényeken hosszú távon, változatlan állapotban kell megőrizni.

(4) A gyűjtemények leírása, értékelő vizsgálata és a felhasználóknak való közreadása céljából aktív gyűjteményeket kell működtetni. Aktív gyűjtemények létesíthetők a bázisgyűjteményhez kapcsolódóan vagy a Génbank Tanács jóváhagyásával más intézményekben.

(5) Az aktív és bázisgyűjteményekben a megőrzési módszereket, a növényegészségügyi, vizsgálati, felvételezési szempontokat, illetve módszereket a FAO és az IPGRI előírásainak megfelelően kell megállapítani és alkalmazni. A növényi génforrásokra vonatkozó adatokat magas technikai színvonalon, a FAO és az IPGRI előírásainak megfelelően kell feldolgozni és nyilvántartani. Ennek alapján a következő előírásokat kell betartani:

a) A gyűjtés, a beszerzés és a felszaporítás során az eredeti génforrás genetikai változatosságát képviselő minta létrehozására kell törekedni.

b) A maggal szaporított fajok, illetve tételek megőrzését kondicionált magtárolással kell biztosítani. Az aktív gyűjtemények magmintáit 15–20 százalékos relatív páratartalmú légtérben az egyensúlyi magnedvesség-tartalom (4–8 százalékos magnedvesség-tartalom) eléréséig kell szárítani, és párabiztos tárolóedényekben vagy szabályozott, 20 százalékos relatív páratartalmú, +4 °C foknál alacsonyabb hőmérsékletű hűtött tárolókban kell elhelyezni.

c) A bázisgyűjtemény magmintáit a b) pontban meghatározott mértékű szárítás után, párabiztos tárolóedényekben, –18 °C foknál alacsonyabb hőmérsékleten kell tárolni. A választott tárolási módszerekkel az aktív gyűjteményeket legalább húsz évig, a bázisgyűjteményeket legalább ötven évig kell tárolni úgy, hogy a magminták életképessége jelentősen ne csökkenjen.

d) A vegetatív szaporítású gyűjteményeket génbankültetvényeken vagy az eredeti genotípusok változatlan fenntartását és regenerálását biztosító in vitro tenyésztési módszerekkel, beleértve a tartós mélyhűtést (krioprezervációt) és a fagyasztva szárítást (liofilizálást) kell megőrizni.

e) A megőrzött minták nagyságát úgy kell meghatározni, hogy az biztosítsa a génforrástételek eredeti genetikai összetételének, génállományának biztonságos megőrzését.

f) A gyűjtemények vizsgálata során nemzetközileg egyeztetett tulajdonság-leíró listákat kell alkalmazni.

7. § (1) Az erdészeti genetikai erőforrásokat hosszú távon, eredeti élőhelyen (in situ) génrezervátum erdőállományokban kell megőrizni, melynek célja a génkészlet minél teljesebb körű megőrzése, a genetikai sokféleség fenntartása, a természetes rekombináció lehetőségének megteremtése, és a begyűjtött magból olyan utódállományok létrejöttének elősegítése, melyek evolúciós képességüket megtartva a változó környezeti feltételekhez várhatóan jobban alkalmazkodnak.

(2) Erdészeti génrezervátumot az állományalkotó fajok esetében lehet kijelölni úgy, hogy a területük 2 és 100 ha közé essen, országos méretben legfeljebb az adott fafaj területének 2%-a mértékéig.

(3) A génrezervátum kijelölésére javaslatot tehet az erdőgazdálkodó, az erdészeti és a természetvédelmi hatóság és a szakmai szervezetek. A javaslatokat az Intézet a Génbank Tanács bevonásával bírálja el. A javaslatokat a Földművelésügyi Minisztérium (a továbbiakban: minisztérium) hagyja jóvá, a területileg illetékes természetvédelmi hatóság egyetértésével.

(4) A génrezervátumok folyamatos kijelölését, nyilvántartását, a kezelési irányelvek kidolgozását, valamint a fajokra lebontott genetikai állapotleltár elkészítését és aktualizálását az Állami Erdészeti Szolgálat végzi, a Génbank Tanács Erdészeti Munkabizottságának szakmai útmutatásával.

(5) A génrezervátumok kezelési utasítását Génbank Tanács Erdészeti Munkabizottsága útmutatásai alapján erdészeti genetikai, génökológiai ismeretekkel rendelkező szervezetnek (ERTI, Soproni Egyetem stb.) kell elkészíteni. A kezelési utasítást az érvényben lévő üzemtervhez kell csatolni. A kezelési utasításban foglalt kötelezettségek betartását az Intézet, mint kijelölt hatóság ellenőrzi.

8. § (1) Az országos bázisgyűjteményeket a Génbank Tanács javaslata alapján a földművelésügyi miniszter jelöli ki. Az országos bázisgyűjteményekben tartós megőrzésre biztonsági tartalékként elhelyezett génforrás kizárólag az elhelyező részére, felszaporítási célra adható ki abban az esetben, ha az adott génforrástétel egyéb módon be nem szerezhető.

(2) Az aktív gyűjteményeket a Génbank Tanács a nemzetközi normák figyelembevételével jelöli ki. A kijelölt természetes személyeknek és szervezeteknek a génforrások megőrzése során be kell tartaniuk az IPGRI Génbank Szabványokat.

9. § A Génbank Tanács által jóváhagyott és regisztrált génbankok állami tulajdonban vannak, azok fenntartása és működtetése, beleértve az adatfelvételt, illetve az adatok nemzetközi normák szerinti tudományos feldolgozását és közreadását is, állami feladat, amelyeket központi forrásból kell finanszírozni. A génbankokat nem lehet értékesíteni, az azokat fenntartó intézmények megszűnése vagy privatizálása esetén a gyűjteményeket további megőrzésre a szakági bázisgyűjteménynek kell átadni.

10. § Az állami tulajdonú génbankban lévő gyűjtemények a belföldi felhasználók részére szabadon hozzáférhetőek. A külföldi felhasználóknak a génbankban lévő anyagokat a FAO nemzetközi előírásainak megfelelően lehet átadni. A génforrásokat felhasználó az átvett tételeket közvetlenül nem szabadalmaztathatja és nem korlátozhatja azok további felhasználását. A felhasználó felhasználás esetén köteles a génforrás származását feltüntetni és vizsgálati eredményeiről, illetve a felhasználás során szerzett tapasztalatairól a tételt fenntartó génbankot tájékoztatni.

11. § (1) Az állami elismerésben részesített, illetve szabadalmi oltalommal védett növényfajták, valamint az összehasonlító külföldi fajták példafajtáinak, mint időleges korlátozás alá eső, potenciális génforrásoknak tartós tárolóban vagy vegetatív szaporítás

növényeknél fajtagyűjteményben, illetve klóngyűjteményben való megőrzése állami feladat, amelyet központi forrásból kell finanszírozni.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott gyűjtemények fenntartása és működtetése, a vegetatív szaporítású dísznövények és az erdészeti növények esetében nyilvántartása és koordinálása az Intézet feladata.

(3) Az időleges korlátozás alá eső génforrások felhasználására az UPOV-egyezmény előírásai vonatkoznak. A rendelkezési jog a fajtajogosultat, illetve a szabadalmast illeti meg.

(4) Az (1) bekezdésben meghatározott fajták állami elismerésének megszűnése esetén, illetve szabadalmi oltalmuk lejártakor e fajták génforrásait az azokra vonatkozó információval együtt a minisztérium által kijelölt szakági bázisgyűjteménynek kell átadni.

12. § (1) A Tápíószelei Agrobotanikai Intézet (a továbbiakban: Agrobotanikai Intézet) a haszonnövény génforrások hazai bázisintézménye. Az alapító okiratban meghatározott tevékenységek ellátása mellett a további feladata:

a) a magról szaporított növények országos bázisgyűjteményének, és

b) a nemzeti génforrás-gyűjteményekkel kapcsolatos információk nyilvántartására szolgáló országos számítógépes génbank-adatbázis (a továbbiakban: országos adatbázis) működtetése.

(2) Az Agrobotanikai Intézet az országos adatbázist folyamatosan megújítja, illetve a belföldön bázisgyűjteményt vagy aktív gyűjteményt fenntartó természetes személyek és szervezetek adatbázisai, valamint a nemzetközi génbank-információs rendszerek közötti összhangot biztosítja. Az adatbázisok a nemzetközileg egyeztetett származási (paszport és gyűjtési) adatokat, illetve a Génbank Tanács munkabizottságai által meghatározott tulajdonságokra vonatkozó vizsgálati adatokat tartalmazzák.

13. § (1) A génbankok belföldi hasznosítását a gyűjtemények értékelő vizsgálatának kiterjesztésével, a vonatkozó adatok közreadásával és a génforrások ajánlásával, valamint a termőhelyen történő dinamikus fenntartás lehetőségeinek felkutatásával biztosítani kell.

(2) A génbanki gyűjteményekkel kapcsolatos tevékenységek szakmai ellenőrzése a Génbank Tanács és a szakági munkabizottságok feladata. A biológiai alapok fejlesztésének támogatása esetén a támogatási szerződésekben rendelkezni kell a támogatás felhasználásának ellenőrzéséről, az összegéről és a támogatott tevékenységekkel kapcsolatos beszámolási kötelezettségekről.

14. § E rendelet a kihirdetését követő 5. napon lép hatályba.

Melléklet a 92/1997. (XI. 28.) FM rendelethez

A Növényi Génbank Tanács ügyrendje

A növényi genetikai anyagok megőrzése, a nemzeti prioritások meghatározása, a megőrzési tevékenységbe bevonandó génforrások körének meghatározása, valamint egységes, a nemzetközi előírásoknak és szabványoknak megfelelő módszerek összeállítása és következetes alkalmazása érdekében

a Növényi Génbank Tanács (a továbbiakban: Génbank Tanács feladatai:

- a) állást foglal, illetve intézkedik a saját hatáskörben megvitatott, illetve munkabizottságok által előterjesztett szakmai kérdésekben,
- b) javaslatot tesz a pályázati feltételekre és prioritásokra, valamint a génmegőrzési tevékenység során alkalmazandó módszerekre és standard előírásokra,
- c) a szakági bizottságok közreműködésével előzetesen értékeli a benyújtandó pályázatok anyagát, és állást foglal a különböző anyagok megőrzésének indokoltságával kapcsolatban,
- d) hazai és nemzetközi kapcsolatait kihasználva elősegíti a génmegőrzési feladatok pénzügyi forrásainak bővítését, illetve a rendelkezésre álló források hatékony felhasználását,
- e) javaslatot készít a hazai génforrás-gyűjtemények fejlesztésre és a gyűjtemények hasznosításának elősegítésére,
- f) javaslatot tesz a génbank tevékenységekkel összefüggő kérdések jogi szabályozására a nemzetközi szerződések és irányelvek figyelembe vételével.

A Génbank Tanács működése:

A Génbank Tanács évente két alkalommal rendes ülést tart. Rendkívüli ülés összehívását bármelyik tag kezdeményezheti, ha az ország génmegőrzési, génbanki tevékenységével kapcsolatos jelentős esemény azt indokolttá teszi. A rendkívüli ülés összehívásáról a Génbank Tanács titkárnak előterjesztése alapján a Génbank Tanács elnöke dönt.

A Génbank Tanács ülésein a határozatokat egyszerű vagy minősített szótöbbséggel kell megszavazni. A minősített szótöbbséget igénylő határozatok körét a Génbank Tanács jelöli ki. Szavazategyenlőség esetén az elnök szavazata dönt.

A Génbank Tanács operatív szervei a munkabizottságok. A munkabizottságok összetételére a Génbank Tanács megbízott tagjai tesznek javaslatot. A munkabizottságok tagjait a Génbank Tanács elnöke kéri fel a tevékenységre és a megbízóleveleket a titkárság útján juttatja el a munkabizottsági tagoknak. A Génbank Tanács munkabizottságai a döntések előkészítésének, végrehajtásának és ellenőrzésének letéteményesei.

A Génbank Tanács munkabizottságának feladatai:

- a) elősegítik a génmegőrzés technikai feltételeinek javítását,
- b) egységes adatnyilvántartási és információs rendszert dolgoznak ki, különös tekintettel a hazai és nemzetközi adat- és alapanyagcsere feltételeinek biztosítására,
- c) javaslatot tesznek a kutatási források elosztását biztosító pályázati feltételekre,
- d) a beérkezett pályázatokat véleményezik és szakmai szempontok szerint rangsorolják azokat,
- e) a génfenntartás, génmegőrzés területén csökkentik a párhuzamos tevékenységeket a hazai génforrások megőrzésének és hasznosításának veszélyeztetése nélkül,
- f) figyelmet fordítanak arra, hogy géntartalmak a nemzetközi egyezményekben előírt feltételek között, és a hazai jogszabályoknak megfelelően kerüljenek közreadásra,
- g) éves vagy időszakos működésükről jelentést készítenek és juttatnak a Génbank Tanácsnak.